

Original Article (Quantified)

Perceived effects of the hidden curriculum of return to entrepreneurship with the mediation of goal orientation

Ahmad Karimi Dashtaki¹ , Mohammadbagher Akbarpour Zangalani¹

1-Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran

Receive:

03 December 2023

Revise:

14 March 2024

Accept:

01 May 2024

Abstract

The purpose of this research is the effect of the perception of the hidden curriculum on the tendency to entrepreneurship with the mediation of goal orientation. This research is applicable in terms of purpose, and descriptive-correlative in terms of data collection method. The statistical population of the research includes all the students of Payam Noor University in the center of Khoi in the academic year of 2012-2013, in the number of 2178 people, and the statistical sample size was 327 people through Morgan's table and using stratified random sampling method. The research data collection tools are Taqvai et al., (2013), Middleton and Migli (1997), and Mirza Safi (2009) questionnaires. Data analysis was done using SPSS and AMOS software. The results of the research showed that the perception of the hidden curriculum positively and significantly predicts goal orientation ($\beta=0.61$, $p<0.001$) and entrepreneurship ($p < 0.043$, $\beta=0.046$). Also, goal orientation positively and significantly predicted entrepreneurial orientation ($p<0.023$, $\beta=0.062$). Therefore, the hypotheses of the research based on the direct effect of the perception of the hidden curriculum on the goal orientation and tendency to entrepreneurship were confirmed.

Keywords: Hidden curriculum,
Entrepreneurship,
Tendency to
Entrepreneurship,
Goal orientation

Please cite this article as (APA): Karimi Dashtaki, A., & Akbarpour Zangalani, M. (2024). Perceived effects of the hidden curriculum of return to entrepreneurship with the mediation of goal orientation. *Management and Educational Perspective*, 6(3), 135-154.

Publisher: research centre of resources management studies and knowledge-based business**Corresponding Author:** Ahmad KarimiDashtaki<https://doi.org/10.22034/jmep.2024.428493.1289>**Email:** ahmad_karimi@pnu.ac.ir**Creative Commons:** CC BY 4.0

Extended abstract

Introduction

Today, trying to deal with the challenges facing organizations has led to the formation of the concept of organizational entrepreneurship (Karimi et al, 2019). Entrepreneurship is a management attitude that gives meaning to concepts such as innovation, flexibility and accountability in the shadow of understanding environmental opportunities. Organizational entrepreneurship occurs when an organization relies on the growth and use of new opportunities of internal and external factors of its organization (Darabi et al, 2019). Regarding the importance of entrepreneurship, it is enough that today the great universities of the world have put the education and development of entrepreneurial thinking on their agenda, and the best reason for this is the "Summary of the Global Declaration on University Education" which was issued in October 1998 under the supervision of UNESCO in Paris. It was said that "the development of entrepreneurial skills and initiatives should be among the major concerns of university education" (Khosravipour et al, 2023).

The motivational beliefs of the learners are one of the most effective variables of entrepreneurial conversions. Motivational beliefs are a type of personal and social criteria that people refer to perform or avoid an action. Motivational beliefs as a motivational category are of fundamental importance. According to Dai et al, (1998), motivational belief as an internal mediator provides salient mental structures for cognition, emotion, and behavior. These beliefs include a wide range of literature on the subject. Self-efficacy, academic self-efficacy, task value, and goal orientation are among the motivational beliefs, the latter of which is considered in this research. Goal orientation is based on the assumption that human behavior is purposeful and guided by individual goals. Goal orientation refers to a set of behavioral intentions that explain a person's attitude to participate in learning activities. In other words, goal orientation expresses a coherent pattern of a person's beliefs, which causes a person to approach situations in different ways, engage in activities in that field, and finally provide an answer (Ames, 1992). One of the topics that is unfortunately neglected in the research related to entrepreneurial tendencies is the study of the role of students' perceptions of the hidden curricula of academic environments. The hidden curriculum is the learning that students learn during their time in the institution outside of the official curriculum and from the behaviors and attitudes of their professors (Lalezari & Kakamanshadi, 2023). Since perhaps the biggest challenge of Iran's economy right now is the issue of employment, and research shows that schools are the best place to find the source of entrepreneurial problems; in response to this problem of unemployment, the bodies responsible for the planning of educational centers are encouraging them to take steps towards self-employment and entrepreneurship (Heidari, 2023).

Theoretical Framework

The main issue was whether Payam Noor University students' perceptions of different aspects of the university's hidden curriculum with the mediating influence of goal orientation have an effect on their entrepreneurial tendencies or not.

Literature

The hidden curriculum

The hidden curriculum in the form of methods that are organized in the university environment affects attitudes, feelings, sensitivities, and what learners see in the world and how they communicate with it (Goodarzi & Jamahi, 2018).

Tendency to entrepreneurship

Tendency to entrepreneurship is a different concept from the concept of entrepreneurship. Entrepreneurship refers to creating a business or a new organization; it emphasizes the content and answers the question of what kind of business we should enter. But entrepreneurial orientation emphasizes the process and explains what we should do in the process (Ermita et al, 2021). Tendency to entrepreneurship is considered as the process of creating entrepreneurial strategy by which the key-decision makers show the organizational goals, maintaining vision, and creating competitive advantage (Bohlouli et al, 2018).

Goal orientation

Goal orientation in the educational situation expresses the individual's motivation to study, and affects the individual's responses in learning situations. In fact, goal orientation directs academic behavior and is able to explain the relationship between student beliefs about academic success and involvement and persistence in learning tasks (Bahmaei et al, 2023).

Salimi et al, (2023) investigated the effect of the hidden curriculum in the citizenship education of elementary school students in Kerman Shah city. The findings of the research showed that the five dimensions of the physical structure of the school, the social atmosphere of the school, the relationships at school, information and communication technology, and the mechanism of encourage and punishment have an effect on the citizenship education of elementary school students in Kerman Shah city.

Lalezari & Kakamanshadi (2023) investigated the relationship between the hidden curriculum of information and communication technology and the social intelligence of student teachers. The results of the study showed that there is a positive and significant relationship between the predictive variable of hidden curriculum of information and communication technology with the variable of social intelligence criterion. Also, the results of statistical analysis showed that among the three components of social intelligence, only the component of social information processing has a significant relationship with this curriculum.

Research methodology

This research is applicable in terms of purpose, and descriptive-correlative in terms of data collection method. The statistical population of the research includes all the students of Payam Noor University in the center of Khoi in the academic year of 2012-2013, in the number of 2178 people, and the statistical sample size was 327 people through Morgan's table and using stratified random sampling method. The research data collection tools are Taqvai et al., (2013), Middleton and Migli (1997), and Mirza Safi (2009) questionnaires.

Research findings

Data analysis was done using SPSS and AMOS software. The results of the research showed that the perception of the hidden curriculum positively and significantly predicts goal orientation ($\beta = 0.61$, $p < 0.001$) and entrepreneurship ($p < 0.043$, $\beta = 0.046$). Also, goal orientation positively and significantly predicted entrepreneurial orientation ($p < 0.023$, $\beta = 0.062$). Therefore, the hypotheses of the research based on the direct effect of the perception of the hidden curriculum on the goal orientation and tendency to entrepreneurship were confirmed.

Conclusion

The present study was conducted with the aim of the effect of perception of hidden curriculum on the tendency to entrepreneurship with the mediation of goal orientation. The results of this research are in agreement with the results of Mohammadi & Bageri (2020), Mokhtari et al, (2019), Loan et al, (2021), Goodarzi & Jamahi (2019), Yazdani & Balazadeh (2019), Husabo

et al, (2020), Kuncoro & Rusdianto (2016), Salimi et al, (2023), Lalezari & Kakamanshadi (2023), Mohammadi & Bageri (2020), Kian et al, (2020), Rahimzadeh et al, (2018), Yazdani & Balazadeh (2019), and Agha hossieyeni et al, (2018). Yu et al, (2020) showed that the interaction of students with each other and with professors, which leads to an increase in positive excitement in them, has a positive effect on the sustainability of their learning.

According to the results of the research, it is suggested that during the current era that many universities, especially the universities of the country, are oriented towards the third and fourth generation, they should pay serious attention to the implicit effects of the hidden curriculum align with the open curriculum in order to obtain better and more results from their desired policies and goals in educational programs.

علمی پژوهشی (کمی)

اثر ادراک از برنامه درسی پنهان بر گرایش به کارآفرینی با میانجی گری جهت گیری هدف

احمد کریمی دشتکی^۱ , محمد باقر اکبرپور زنگلانی^۱

۱- استادیار، گروه علوم تربیتی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده	تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۲
هدف این تحقیق اثر ادراک از برنامه درسی پنهان بر گرایش به کارآفرینی با میانجی گری جهت گیری هدف می باشد. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش گردآوری داده ها توصیفی- همبستگی می باشد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز خوی در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ به تعداد ۲۱۷۸ نفر می باشد و حجم نمونه آماری از طریق جدول مورگان به تعداد ۳۲۷ نفر و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شد. ابزار گردآوری داده های پژوهش پرسشنامه های تقواتی و همکاران (۲۰۱۳)، میدلتن و میگلی (۱۹۹۷) و میرزا صفی (۲۰۰۹) می باشد. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS و AMOS انجام گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که ادراک از برنامه درسی پنهان جهت گیری هدف ($\beta = 0/61, p < 0/001$) و گرایش به کارآفرینی ($\beta = 0/046, p < 0/043$) را بطور مثبت و معنی دار پیش بینی می کند. همچنین جهت گیری هدف نیز گرایش به کارآفرینی را ($\beta = 0/062, p < 0/023$) بطور مثبت و معنی دار پیش بینی کرد. بنابراین فرضیه های پژوهش مبنی بر اثر مستقیم ادراک از برنامه درسی پنهان بر جهت گیری هدف و گرایش به کارآفرینی مورد تأیید واقع شد.	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۲/۲۴
	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۲
	کلید واژه ها:
	برنامه درسی پنهان، کارآفرینی، گرایش به کارآفرینی، جهت گیری هدف

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

لطفاً به این مقاله استناد کنید (APA): کریمی دشتکی، احمد، اکبرپور زنگلانی، محمد باقر. (۱۴۰۳). اثر ادراک از برنامه درسی پنهان بر گرایش به کارآفرینی با میانجی گری جهت گیری هدف. فصلنامه مدیریت و چشم انداز آموزش. ۳(۶). ۱۳۵-۱۵۴.

ناشر: مرکز پژوهشی مطالعات مدیریت منابع و کسب و کار دانش محور

<https://doi.org/10.22034/jmep.2024.428493.1289>

نویسنده مسئول: احمد کریمی دشتکی

Creative Commons: CC BY 4.0

ایمیل: ahmad_karimi@pnu.ac.ir

مقدمه

امروزه تلاش برای مقابله با چالش‌های پیش روی سازمان‌ها منجر به شکل‌گیری مفهومی کارآفرینی سازمانی شده است (Karimi et al, 2019). کارآفرینی یک نگرش مدیریتی است که مفاهیمی چون نوآوری و انعطاف‌پذیری و پاسخگویی را در سایه درک فرصت‌های محیطی معنی می‌بخشد. کارآفرینی سازمانی زمانی رخ می‌دهد که یک سازمان متکی بر رشد و استفاده از فرصت‌های جدید فاکتورهای داخلی و خارجی سازمان خود باشد (Darabi et al, 2019). در اهمیت کارآفرینی همین بس که امروزه دانشگاه‌های بزرگ جهان آموزش و توسعه تفکر کارآفرینی را در دستور کار خود قرار داده‌اند که بهترین دلیل بر این امر "خلاصه اعلامیه جهانی درباره آموزش دانشگاهی" است که در اکتبر ۱۹۹۸ زیر نظر یونسکو در پاریس صادر و در آن گفته شد که "توسعه مهارت‌ها و ابتکارهای کارآفرینی باید در زمره دلنگرانی عمده آموزش دانشگاهی باشد" (Khosravipor et al, 2023). علاوه بر این، امروزه مشکل بیکاری جوانان به ویژه فارغ التحصیلان دانشگاهی به دغدغه‌ای جهانی و ملی تبدیل گشته است. به گونه‌ای که بررسی گزارشات سازمان بین‌المللی کار نشان می‌دهد کاهش بیکاری جوانان یکی از دشوارترین چالش‌های پیش روی جهان آینده خواهد بود (Schoof, 2006). عدم موفقیت فارغ التحصیلان دانشگاهی در تصدی شغل مناسب از جمله موضوعاتی است که در دهه‌های اخیر همواره مورد انتقاد جدی مسئولان و صاحب نظران قرار گرفته است و از نظر اقتصادی نیز ضربه‌های بسیاری بر پیکره نظام اقتصادی کشور وارد کرده است (Khanifer & Mohammadnezhad Federdi, 2018). اگر چه راهکارهای ارائه شده برای واکنش به چالش‌های بیکاری جوانان ممکن است از کشوری به کشور دیگر متفاوت باشد، ولی دیدگاه مشترکی بین کشورهای مختلف در خصوص نقش و پتانسیل بنگاه‌های خرد به عنوان نتیجه کارآفرینی جوانان در ایجاد اشتغال آنان وجود داشته و از میان راهبردهایی که برای افزایش اشتغال جوانان ارائه می‌شود، به کارآفرینی به عنوان راهکاری برای سوق دادن جوانان به بازار کار و رفع بیکاری دانش‌آموختگان جوان دانشگاهی توجه شده است. کارآفرینی فرایندی پویا است که در آن فرد کارآفرین با شناسایی فرصت‌های جدید به ایده‌ای نو دست یافته و با کسب منابع لازم و با پذیرش ریسک، کسب و کار جدیدی راه اندازی می‌کند که نتیجه این فرایند ارائه محصول یا خدمت جدیدی به جامعه است (Ahmadpour & Karimi, 2015). آموزش عالی به عنوان یک زیر نظام از نظام آموزشی می‌تواند نقش سازنده‌ای در شکل‌گیری و تقویت دانش و نگرش‌های کارآفرینانه داشته باشد. مراکز آموزش عالی همچون دانشگاه‌ها را می‌توان یکی از منابع اصلی تولید دانش، وسیله انتقال تجارب فرهنگی و علمی انسان‌ها، پرورش دهنده و تحویل دهنده رهبران فکری، سیاسی و مدیران و معلمان فردا به جامعه و مکان‌هایی مناسب برای مباحثه و مذاکره در جهت حل مسائل علمی، اجتماعی و ایجاد اصلاحات و ابزارهایی سودمند برای پرورش خلاقیت و ارائه نوآوری‌ها و تبادل اطلاعات و همکاری‌های بین‌المللی در رابطه با تحقیقات و توسعه تکنولوژی دانست. درحالی که جوامع امروزی به طور فزاینده‌ای به سمت جوامع دانش بنیان حرکت می‌کنند، نقش دانشگاه‌ها در مسائل اجتماعی و به خصوص مسائل منطقه‌ای و محلی برجسته‌تر می‌شود. دانشگاه‌ها برای رشد و توسعه جوامع از مؤسسات فرعی به مؤسسات اصلی تبدیل شده‌اند و نقش آنها به عنوان موتور نوآوری تعریف شده است. تأثیر بر اقتصاد منطقه‌ای از طریق تعامل اجتماعی، بهبود و توسعه کیفیت نیروی کار جوامع محلی، انتقال فناوری به صنعت و افزایش جذابیت مناطق محلی برای کارآفرینان، جزء اهداف بلندمدت دانشگاه‌ها در جوامع امروزی است (Cai et al, 2020). اگر نسل اول دانشگاهی عمدتاً بر آموختن و یادگرفتن

دانش تأکید داشته و اگر در نسل دوم دانشگاه پژوهش و پدیدآوری دانش اهمیت یافته؛ نسل سوم دانشگاهی به دانشگاه کارآفرین معروف است (Farasatkah, 2018). دانشگاه‌های کارآفرین به مثابه نسل تکامل یافته دانشگاه‌های نسل اول و نسل دوم، با ایجاد محیط یادگیرنده که در آن تطبیق با تغییر و استفاده از فرصت‌های نوآوری حرف اول را می‌زند، شروع کننده حرکتی هستند که در نهایت به تقویت نظام ملی نوآوری منجر می‌شود. دانشگاه کارآفرین دانش آموختگانی را به جامعه تحویل می‌دهد که دانش را در کنار پژوهش‌های کاربردی به خدمت گرفته و با نوآوری، کار می‌آفرینند (Mehdi & Shafiei, 2017).

متأسفانه علی‌رغم وجود دانشگاه‌های متنوع در کشور، هنوز دانشگاه‌های ما نتوانسته‌اند مسئولیت خود را در رابطه با پرورش دانش آموختگان، متناسب با نیاز واقعی کشور به سرانجام برسانند. امروز هنوز نتوانسته‌ایم نسل‌های قبلی و نسل سوم را به طور کامل در دانشگاه‌های کشور ایجاد کنیم. رابطه صنعت و دانشگاه در وضعیت مطلوبی نیست و بعضی از دانشگاه‌های ما در بسیاری از رشته‌ها تبدیل به مراکزی برای تولید مدرک شده‌اند. یکی از زمینه‌های مطالعاتی مربوط به کارآفرینی که در تحقیق فعلی به آن پرداخته شده گرایش به کارآفرینی است. گرایش به کارآفرینی وضعیتی است که در آن فرد تمایلات خود را در خصوص رفتار کارآفرینانه در سازمان مستقل نشان می‌دهد (Aboudi & Ommani, 2015).

گرایش به کارآفرینی مشتمل بر ابعاد ریسک‌پذیری، پیشگامی و فعالیت رقابت‌تهاجمی و استقلال طلبی شرکتها را در مواجهه با فناوریهای جدید هوشیار نگه می‌دارد آنها را از روندهای بازار آگاه می‌سازد و برای ارزیابی احتمالات و جدید کمک می‌کند و به وسیله متمرکز نگه داشتن تصمیم‌گیرندگان بر تغییرات صنعت و تقاضای مشتریان به شرکتها در جهت شناسایی فرصتها و راه‌اندازی فعالیتهای اقتصادی جدید کمک می‌کند گرایش کارآفرینانه جنبه‌های تصمیم‌گیری رویه‌ها و طرز عمل یک شرکت را برای مشخص کردن جهت‌گیری راهبردی و چگونگی اداره یک شرکت باهم ترکیب می‌کند (Mozaffari et al, 2019). از متغیرهای اساسی اثرگذار بر گرایش‌های کارآفرینی باورهای انگیزشی یادگیرندگان است. باورهای انگیزشی گونه‌ای از معیارهای شخصی و اجتماعی است که افراد برای انجام دادن یا پرهیز کردن از یک عمل به آنها مراجعه می‌کنند. باورهای انگیزشی به عنوان یک مقوله انگیزشی اهمیت اساسی دارد. از نظر (Dai et al, 1998) باور انگیزشی به عنوان واسطه‌ای درونی ساختارهای برجسته ذهنی را برای شناخت، عاطفه و رفتار فراهم می‌آورد. این باورها شامل طیف گسترده‌ای در ادبیات موضوع هستند. خودکارآمدی، خودکارآمدی تحصیلی، ارزش تکلیف و جهت‌گیری هدف از جمله‌ی باورهای انگیزشی است که مورد اخیر در این تحقیق مورد توجه واقع شده است. جهت‌گیری هدفی بر پایه‌ی این فرض استوار است که رفتار انسان هدفمند است و به وسیله‌ی اهداف فرد هدایت می‌شود. جهت‌گیری هدف به مجموعه‌ای از نیت رفتاری اطلاق می‌شود که نگرش فرد را برای مشارکت در فعالیت‌های یادگیری تبیین می‌کند. به عبارت دیگر، جهت‌گیری هدف، بیانگر الگوی منسجمی از باورهای فرد است که سبب می‌شود فرد به روش‌های مختلف به، موقعیت‌ها گرایش پیدا کند، در آن زمینه به فعالیت بپردازد و نهایتاً پاسخی را ارائه دهد (Ames, 1992). یکی از موضوعاتی که متأسفانه در تحقیقات مربوط به گرایش‌های کارآفرینی مورد کم توجهی واقع شده بررسی نقش ادراکات دانشجویان از برنامه‌های درسی پنهان محیط‌های دانشگاهی است. برنامه درسی پنهان یادگیری است که دانشجویان در طی گذراندن وقت خود در موسسه خارج از برنامه درسی رسمی و از رفتارها و

نگرشهای اساتید خود فرامی گیرند (Lalezari & Kakamanshadi, 2023). از آنجایی که شاید بزرگترین چالش اقتصاد ایران در حال حاضر مسأله اشتغال است و همچنین تحقیقات نشان می دهند که مدارس بهترین مکان برای پیدا کردن منبع مشکلات کارآفرینی هستند. در پاسخ به این معضل بیکاری ارگان‌های مسئول برنامه ریزی مراکز تحصیلی را به قدم نهادن در جهت شاخه‌های خوداشتغالی و کارآفرینی تشویق می کنند (Heidari, 2023).

آیزنر (Eisner, 1994) برنامه‌های همزمان اجرا شده در اماکن آموزشی را به سه دسته رسمی، پنهان و پوچ منفک نموده و برنامه‌های درسی پنهان و پوچ را از مفاهیم و مباحث نسبتاً تازه‌ای می داند که کمتر به آن توجه شده است. در ادبیات برنامه درسی پنهان، الفاظ و عبارات گوناگونی همچون؛ ضمنی، بدون مطالعه، پنهان، نانوشته، نامرئی و برنامه درسی خاموش هر یک به جنبه‌ای از مفهوم برنامه درسی پنهان اشاره دارند. برنامه درسی پنهان اشاره دارد به ارزشها، خواسته‌ها، نگرش‌هایی که فراگیران در نتیجه گذراندن بخش زیادی از زمان خود در محیط‌های آموزشی به دست می آورند (Blasco, 2020).

علیرغم تحقیقات مختلفی که در حوزه برنامه درسی پنهان و گرایش به کارآفرینی با روش‌های تحقیقاتی گوناگون صورت گرفته با این حال در بسیاری از تحقیقات صورت گرفته رابطه متغیرهای مذکور بطور جداگانه و با استفاده از روش‌های همبستگی و رگرسیونی مورد بررسی قرار گرفته و تحقیقات اندکی به بررسی الگوی روابط متغیرها مورد توجه در این تحقیق در قالب مدل پرداخته‌اند. همچنین تحقیقات خیلی کمی الگوی روابط متغیرهای مورد توجه در این تحقیق را در محیط‌های آموزش از دور بررسی کرده‌اند. دانشگاه پیام نور به عنوان نماد آموزش از دور در آموزش عالی ایران تفاوت‌های بارزی با نظام‌های آموزشی حضوری دارد. تأمل در ویژگی‌های بافتی و زمینه‌ای این دانشگاه در مقایسه با دانشگاه‌های حضوری و دقت در ویژگی‌های فردی و خانوادگی جمعیت دانشجویی تحت پوشش این دانشگاه در مقایسه با دانشگاه‌های حضوری و همچنین تأثیر پذیری غالب متغیرهای مورد توجه در این تحقیق از ویژگی‌های بافتی و مهمتر از همه تأثیری که ادراکات یادگیرندگان چنین محیط‌های می تواند بر متغیرهای مورد مطالعه تحقیق داشته باشد محققان را بر آن داشت تا به بررسی الگوی روابط متغیرهای مورد توجه در این تحقیق در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور پرداخته و در این زمینه مسأله اصلی این بود که آیا ادراکات دانشجویان دانشگاه پیام نور از ابعاد مختلف برنامه درسی پنهان دانشگاه با نقش واسطه‌ای جهت گیری هدف بر روی گرایش کارآفرینی آنها تأثیر دارد؟

ادبیات نظری

برنامه درسی پنهان

از آنجا که مهمترین هدف نظام‌های آموزشی افزایش یادگیری فراگیران و تلاش برای بهبود کیفیت آن است چنین آرمانی برای آموزش عالی جایگاه ویژه‌ای دارد. آموزش عالی یا دانشگاهها محیطی ایده آل برای تولید و خلق دانش هستند. از رسالتها و کارکردهای مهم دانشگاهها ایجاد فرهنگ پژوهش و تفکر علمی و تحقق بخشیدن به نگرشهای علمی و فرهنگی عمیق فرهنگ گفت و گو، مدارا و کار جمعی، نظریه پردازی برای حل مسائل علمی و بحرانهای جهانی در دانشجویان می باشد بنابراین برنامه‌های درسی از مهمترین ابزارها و عناصر تحقق بخشیدن به اهداف و رسالت‌های فوق الذکر بوده و از این رو برنامه‌های درسی در نظام آموزش عالی از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است

(Tahmasebzadeh et al, 2018). برنامه درسی بایستی از تناسب لازم در راستای اهداف و وظایف و تحولات مربوط برخوردار باشند تا بتوانند نقش مؤثر خود را ایفا نمایند. برنامه درسی آموزش عالی لایه‌های متعددی دارد که از لایه نخست یعنی الزامات آشکار و قانونی تحصیل در دانشگاه آغاز و لایه‌های پنهانی همچون رسوم و فرهنگ رشته‌ای و معیارهای تصریح نشده دانشجوی خوب را شامل می‌شود. برنامه درسی آموزش عالی را می‌توان به کوه یخی تشبیه نمود که قسمت بیرونی آن همان الزامات مصرح و برنامه درسی رسمی است در حالی که بخش اعظم این کوه در زیر آب پنهان است. به عبارت دیگر برنامه درسی پنهان دانشگاه شامل ارزشها و هنجارهای تصریح نشده رشته دانشگاه، و گروه آموزشی است و تنها افرادی تیزبین با ابزار و وسایل مکفی قادرند آن را ببینند (Momtaziyan & Rajab Dorri, 2023). برنامه درسی پنهان در آموزش عالی دارای مؤلفه‌ها و ابعاد مختلفی است و صاحب نظران نیز در خصوص تعداد این مؤلفه‌ها دارای اختلاف نظر هستند. ولی با بررسیهای انجام شده در پژوهش حاضر، برنامه درسی پنهان آموزش عالی در یازده، بستر شامل «اهداف برنامه درسی محتوای دروس روش تدریس، استادان، ارزشیابی، معماری ساختمان دانشکده ساختار اجتماعی و اداری، دانشکده ارتباط متقابل اعضای هیأت علمی با دانشجویان روابط میان فردی دانشجویان با یکدیگر و با کارکنان فضای اجتماعی و عاطفی دانشکده قوانین و مقررات دانشکده تفکر انتقادی جمع شده است. این بسترهای یاد شده به واسطه ماهیت غیررسمی و برنامه ریزی نشده آن می‌تواند در زمره برنامه درسی پنهان قلمداد شود (Askari, 2020). برنامه درسی پنهان در قالب روشهایی که در محیط دانشگاه سازماندهی می‌شود بر نگرشها، احساسات حساسیتها و بر آن چه یادگیرندگان در دنیا می‌بینند و این که چگونه با آن ارتباط برقرار می‌کنند تأثیر می‌گذارد (Goodarzi & Jamahi, 2018).

گرایش به کارآفرینی

کارآفرینی از کلمه فرانسوی *entrepreneur* به معنای "متعهد شدن" نشئت گرفته است که جان استوارت میل در سال 1848 آن را به کارآفرینی در زبان انگلیسی ترجمه کرد (Ahmadpour & Karimi, 2015). علیرغم اینکه در دهه‌های گذشته ژونال های کارآفرینی، انجمن‌های تخصصی، کنفرانس‌ها با سطح حقانیت قابل قبولی نتایج تحقیقات کارآفرینی را چاپ و گسترش داده‌اند. با این حال مروری بر ادبیات این موضوع نشان می‌دهد پژوهشگران در خصوص تعاریف کارآفرینی به عنوان یک زمینه مطالعاتی چندان اتفاق نظر ندارند. یکی از مفاهیمی که در ادبیات کارآفرینی بکار گرفته می‌شود گرایش به کارآفرینی است. این مفهوم اشاره به وضعیتی دارد که در آن فرد تمایلات خود را در خصوص رفتار کارآفرینانه در سازمان مستقل نشان می‌دهد (Aboudi & Ommani, 2015). از جمله شاخصهای اصلی گرایش کارآفرینانه، پیشگامی و سیاستهای مخاطره پذیری، می‌توانند به شرکتها در شناسایی و تصرف بر فرصتهای کسب و کار جدید و نیز در پیش بینی و کشف پتانسیل بازارها کمک کند. بر این اساس گرایش کارآفرینانه به فرآیندها شیوه‌ها و فعالیتهای تصمیم گیری کلیدی سازمان اشاره دارد که به ورودی جدید منجر می‌شود (Rezaei et al, 2020). گرایش به کارآفرینی گرایش به کارآفرینی مفهومی متفاوت با مفهوم کارآفرینی است. کارآفرینی اشاره به ایجاد یک کسب و کار یا یک سازمان جدید دارد؛ بر محتوا تأکید داشته و به این سؤال که به چه کسب و کاری باید وارد شویم پاسخ می‌دهد. اما گرایش به کارآفرینی بر فرآیند تأکید داشته و توضیح می‌دهد که ما در فرآیند چه کارهایی باید انجام دهیم (Ermita et

al, 2021) گرایش به کارآفرینی به عنوان فرآیند ایجاد استراتژی کار آفرینانه نگریسته می شود که تصمیم گیرندگان کلیدی از آن برای نشان دادن اهداف سازمانی، حفظ چشم انداز و ایجاد مزیت رقابتی استفاده می کنند (Bohlouli et al, 2018).

جهت گیری هدف

جهت گیری هدف، خود کارآمدی، خود کارآمدی تحصیلی و ارزش تکلیف را می توان جزء باورهای انگیزشی دانست. باورهای انگیزشی گونه ای از معیارهای شخصی و اجتماعی است که افراد برای انجام دادن یا پرهیز کردن از یک عمل به آنها مراجعه می کنند. این معیارهای انگیزشی به دنبال تأیید شدن و تأیید نشدن رفتار فرد به وسیله اشخاص مهم زندگی شکل می گیرد. البته معیارهای درونی ممکن است به صورت های مختلفی مانند همانندسازی، الگوسازی، آموزش مستقیم، تجربه شخصی، تشویق و تنبیه و از این قبیل نیز شکل بگیرد. معیارهای شخصی به هر صورت که شکل بگیرند، زیربنایی برای خودانگیزی به شمار می روند (Bandura, 1997). جهت گیری هدف یکی از متغیرهایی است که اهمیت زیادی در کیفیت فرایند یادگیری و پیشرفت تحصیلی افراد دارد (Azizi et al, 2016). جهت گیری هدف در موقعیت تحصیلی بیانگر انگیزه فرد از تحصیل است و پاسخهای فرد را در موقعیتهای یادگیری تحت تأثیر قرار می دهد. در واقع، جهت گیری هدف رفتار تحصیلی را جهت می دهد و قادر به تبیین رابطه بین باورهای دانشجو درباره موفقیت تحصیلی و درگیر شدن و استمرار داشتن در انجام تکالیف یادگیری است (Bahmaei et al, 2023). جهت گیری هدف از مؤثرترین رویکردها در انگیزش است و تلویحات انگیزشی مهمی در یادگیری و عملکرد دارد جهت گیری هدف، شیوه ناخودآگاه برخورد فرد با یک تکلیف یادگیری شناخته شده است (Hoffman et al, 2014) الگوی یکپارچه از باورها، اسناد و عواطف فرد که سبب می شود او به شیوه های مختلف به موقعیتهای گرایش پیدا کند در آن زمینه به فعالیت پردازد و نهایتاً پاسخی را ارائه دهد. جهت گیری هدف در موقعیت تحصیلی مبین انگیزه فرد از تحصیل است و پاسخهای او را در موقعیتهای یادگیری تحت تأثیر قرار می دهد (Dehghani Nazhvani & Zarepour, 2016).

پیشینه پژوهش

(Salimi et al, 2023) به بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان در تربیت شهروندی دانش آموزان مدارس ابتدایی شهر کرمان شاه پرداختند. یافته های پژوهش نشان داد که پنج بعد ساختار فیزیکی مدرسه، جو اجتماعی مدرسه روابط موجود در مدرسه، فناوری اطلاعات و ارتباطات و مکانی سمت شویق و تنبیه بر تربیت شهروندی دانش آموزان مدارس ابتدایی شهر کرمان شاه تأثیر دار (Lalezari & Kakamanshadi, 2023) به بررسی رابطه برنامه درسی پنهان فناوری اطلاعات و ارتباطات و هوش اجتماعی دانشجو معلمان پرداختند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد بین متغیر پیش بین برنامه درسی پنهان فناوری اطلاعات و ارتباطات با متغیر ملاک هوش اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج تحلیل آماری نشان داد که از بین سه مؤلفه هوش اجتماعی، فقط مؤلفه پردازش اطلاعات اجتماعی رابطه معنا دار با این برنامه درسی دارد.

(Mohammadi & Bageri, 2020) در پژوهشی با عنوان "بررسی رابطه راهبردهای انگیزشی و خودپنداره شغلی با کارآفرینی دانشجویان رشته‌های مدیریت دانشگاه آزاد تبریز" به این نتیجه رسیدند که ابعاد راهبردهای انگیزشی می‌تواند ۳۸ درصد از متغیر کارآفرینی را تبیین و پیش بینی کنند. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که راهبردهای انگیزشی نقش مهمی در کارآفرینی دانشجویان ایفا می‌کنند.

(Kian et al, 2020) در پژوهشی با عنوان "تأثیر برنامه درسی پنهان بر خلاقیت و مهارت‌های اجتماعی" به این نتیجه رسیدند که برنامه درسی پنهان از نظر جو اجتماعی مدار رابطه مثبت و معنی داری با خلاقیت دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که برنامه درسی پنهان از طریق انتقال ضمنی ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها به فراگیران، به ویژه در مورد مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت، نقش مهمی دارد، بنابراین لازم است این مسائل بیشتر مورد توجه مربیان و اساتید در محیط آموزشی باشد.

(Rahimzadeh et al, 2018) در پژوهشی به بررسی رابطه برنامه درسی پنهان با اهداف پیشرفت و کارآفرینی در فراگیران مقطع متوسطه شهر رشتخوارپرداخته و این نتیجه حاصل شد که ابعاد برنامه درسی پنهان یعنی تشویق و تنبیه، جو اجتماعی مدرسه، روابط اجتماعی، ساختار فیزیکی مدرسه و فناوری اطلاعات و ارتباطات به طور معناداری توانستند تغییرات کارآفرینی را در فراگیران مقطع متوسطه پیش بینی نمایند. با توجه به یافته‌های این پژوهش انتظار می‌رود که مسئولین در امر آموزش با تغییر و تحول و کنترل ابعاد برنامه درسی پنهان فراگیران را به سمت کارآفرینی و اهداف پیشرفت گرایشی سوق دهند.

(Goodarzi & Jamahi, 2018) در پژوهشی ارتباط برنامه درسی پنهان با باورهای انگیزشی، تحکیم هویت علمی و عملکرد تحصیلی در بین دانشجویان دانشجویان دانشگاه پیام نور را بررسی و به این نتیجه رسیدند که بین برنامه درسی پنهان با باورهای انگیزشی رابطه مثبت معناداری وجود دارد.

(Yazdani & Balazadeh, 2019) در پژوهشی با عنوان ارتباط برنامه درسی پنهان با باورهای انگیزشی، تحکیم هویت علمی و عملکرد تحصیلی در بین دانشجویان با هدف بررسی ارتباط برنامه درسی پنهان با باورهای انگیزشی به این نتیجه رسیدند که بین برنامه درسی پنهان با باورهای انگیزشی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

(Agha hossieyni et al, 2018) در پژوهشی با عنوان "رابطه برنامه درسی پنهان با خلاقیت و قابلیت کارآفرینی در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد یزد در سال ۹۷-۱۳۹۶" به این نتیجه دست یافتند که بین دو قابلیت کارآفرینی با برنامه درسی پنهان رابطه معنادار مثبت وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش گردآوری داده‌ها و روش اجرا جزء تحقیقات توصیفی - همبستگی است و طرح پژوهش به دلیل بررسی روابط بین متغیرها از نوع طرح‌های پیشرفته همبستگی (معادلات ساختاری) می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق کلیه دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز خوی در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ به تعداد ۲۱۷۸ نفر بودند که از این تعداد نمونه‌ای به حجم ۳۲۷ نفر با توجه به در دسترس بودن چارچوب نمونه گیری با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه‌ای و براساس فرمول نمونه گیری کرجسی و مورگان انتخاب گردید. روش گردآوری داده‌ها،

ترکیبی از روش میدانی و کتابخانه‌ای می‌باشد. داده‌های مربوط به مبانی نظری و مرور ادبیات این تحقیق از طریق مطالعه منابع اسنادی و کتابخانه‌ای شامل مقالات، کتب مرتبط فارسی و انگلیسی استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS و AMOS انجام گرفت.

جهت گردآوری داده‌های مربوط به متغیر برنامه درسی پنهان در آموزش عالی از پرسشنامه (Tagvayi et al, 2013) استفاده گردیده است. این پرسشنامه شامل ۳۶ گویه و برای هر بعد ۶ گویه می‌باشد که برای سنجش شش ابعاد شیوه تدریس، شیوه ارزشیابی، تعاملات، فضای کالبدی، قوانین و مقررات، تفکر انتقادی بکار گرفته شد. پاسخ سؤالات در این مقیاس در طول یک طیف لیکرت ۵ سطحی قرار دارد که برای نمره گذاری آن طبق الگوی (کاملاً مخالفم = ۱، مخالفم = ۲، تاحدودی = ۳، موافقم = ۴، کاملاً موافقم = ۵) عمل می‌شود. تقوایی و یزدلی در تحقیق خود روایی این مقیاس را با روش تحلیل عاملی و محاسبه بار عاملی بالاتر از ۰/۴ تأیید نمودند و پایایی پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ برای خرده مقیاسها و کل سؤالات پرسشنامه بین ۰/۷۶ تا ۰/۸۸ محاسبه نمودند. در این تحقیق نیز برای بررسی روایی صوری و محتوایی پرسشنامه از نظرات مشورتی اساتید رشته برنامه ریزی درسی استفاده شد و برای بررسی پایایی مقیاس از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که پایایی آن ۰/۸۶ بدست آمد.

جهت گردآوری داده‌های مربوط به متغیر جهت گیری اهداف پیشرفت از پرسشنامه (Middleton & Midgley, 1997) استفاده گردیده است این پرسشنامه مشتمل بر دوازده گویه بوده و سه مؤلفه اهداف تبحری، اهداف رویکرد - عملکرد و اهداف اجتناب - عملکرد را مورد سنجش قرار می‌دهد. ضرایب آلفای کرونباخ به دست آمده برای خرده مقیاس هاس اهداف تبحری، اهداف رویکرد - عملکرد و اهداف اجتناب - عملکرد به ترتیب برابر با ۰/۷۹، ۰/۷۸ و ۰/۷۵ به دست آمد که حاکی از پایایی مناسب این خرده مقیاس‌ها می‌باشد و براساس طیف ۵ عاملی لیکرت است (۵ بسیار موافقم، ۴ موافقم، ۳ نظری ندارم، ۲ مخالفم، ۱ بسیار مخالفم) مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

جهت گردآوری داده‌های مربوط به متغیر گرایش به کارآفرینی از پرسشنامه (Mirza Safi, 2009) طراحی و تدوین شده و شامل ۳۹ سؤال می‌باشد که برای سنجش ۵ بعد (خطرپذیری، خلاقیت، کنترل درونی، توفیق طلبی، استقلال طلبی) بکار گرفته می‌شود. پاسخ سؤالات در طول طیف لیکرت در ۵ سطح می‌باشد و برای نمره گذاری آن مطابق الگوی (کاملاً مخالفم = ۱، مخالفم = ۲، تاحدودی = ۳، موافقم = ۴، کاملاً موافقم = ۵) عمل می‌شود. روایی صوری و محتوایی این پرسشنامه در تحقیق میرزا صفی بر اساس نظرات کارشناسان و خبرگان تأیید شد و پایایی مقیاس و مؤلفه‌های آن بین ۰/۷۹ تا ۰/۸۹ به دست آمده و تأیید شد. در این تحقیق برای بررسی روایی صوری و محتوایی پرسشنامه از نظریات مشورتی اساتید حوزه مدیریت استفاده شد و برای بررسی پایایی مقیاس از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آلفای بدست آمده ۰/۸۹ بود.

یافته‌های پژوهش

پیش از آزمون مدل پیشنهادی، غربالگری اولیه داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت تا اطمینان حاصل شود که داده‌های پژوهش، مفروضه‌های زیربنایی مدل یابی معادلات ساختاری را برآورده می‌کند. پس از آن، مفروضه‌های اصلی مدل یابی معادلات ساختاری (همخطی چندگانه و نرمال بودن) مورد بررسی قرار گرفت و سپس مدل پیشنهادی مورد آزمون

قرار گرفت. جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها از شاخص‌های کجی و کشیدگی استفاده شد. دامنه ضرایب کجی از ۰/۰۲۸ تا ۰/۰۵۹ و دامنه ضرایب کشیدگی از ۰/۰۸۲ تا ۰/۰۳۴ بود. مقدار ضرایب کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش کمتر از ۱ بیانگر آن است که توزیع متغیرهای پژوهش تفاوت معنی داری با توزیع نرمال ندارد. همچنین، آماره‌های تحمل و تورم واریانس برای بررسی همخطی چندگانه متغیرهای پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. مقادیر شاخص تحمل به دست آمده از ۰/۴۸ تا ۰/۸۵ بود و مؤید عدم همخطی چندگانه متغیرها است. شاخص آماره تورم متغیرها از ۱/۲۹ تا ۲/۸۶ بود که کمتر از ۱۰ است و بیانگر عدم هم خطی چندگانه داده‌ها است. شاخص‌های توصیفی متغیرها در جدول (۱) آورده شده است.

جدول ۱. شاخص‌های آمار توصیفی نشانه‌های مدل پژوهش

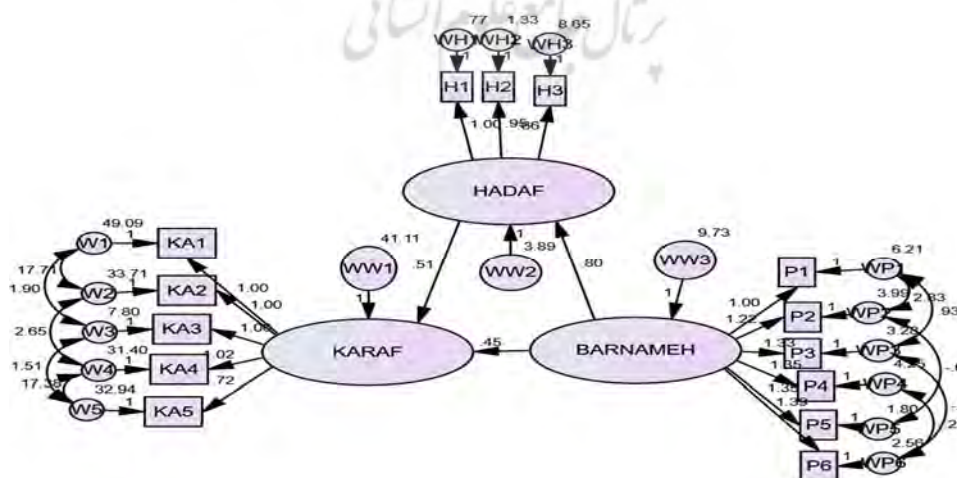
متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
خطرپذیری	۳۵/۶۳	۳/۴۵	۱۴	۳۹
خلاقیت	۳۳/۱۶	۳/۷۲	۸	۴۰
کنترل درونی	۲۴/۸۳	۳/۶۵	۱۰	۳۵
توفیق طلبی	۳۵/۰۲	۲/۴۸	۹	۴۰
استقلال طلبی	۳۰/۷۵	۳/۱۳	۱۶	۳۸
شیوه تدریس	۲۰/۶۱	۴/۶۸	۶	۳۰
شیوه ارزشیابی	۲۱/۲۶	۳/۶۳	۱۲	۲۷
تعاملات	۱۹/۰۲	۳/۶۰	۱۱	۲۸
فضای کالبدی	۲۱/۱۱	۲/۹۵	۱۰	۲۷
قوانین و مقررات	۱۸/۶۲	۳/۷۳	۸	۲۸
تفکر انتقادی	۲۱/۸۰	۳/۲۴	۱۰	۳۰
اهداف تجری	۱۶/۹۶	۴/۳۸	۵	۲۵
اهداف عملکرد	۱۴/۸۱	۳/۹۱	۶	۲۰
اجتناب	۹/۳۷	۲/۷۸	۶	۱۵

جدول (۲) نیز نشان دهنده ضریب همبستگی بین متغیرهای پژوهش است.

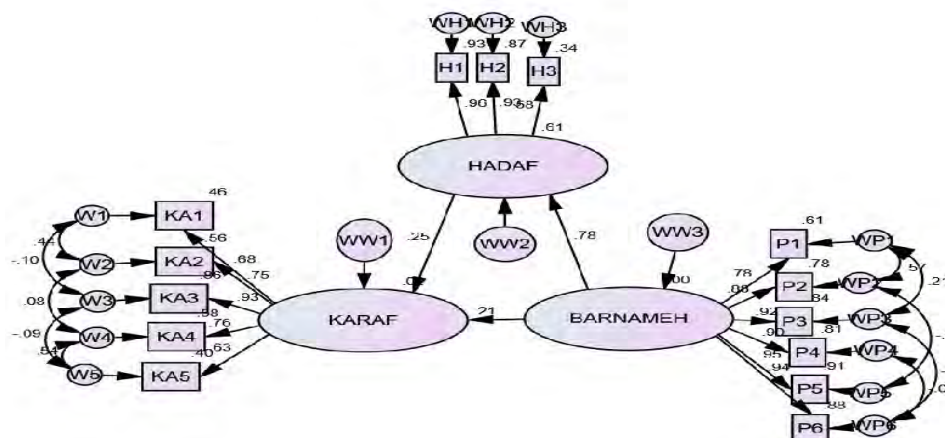
جدول ۲. ماتریس همبستگی زیر مؤلفه‌های مدل پیشنهادی نگرش کارآفرینانه بر پایه برنامه درسی پنهان و جهت گیری هدف

متغیرهای پژوهش	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱ خطرپذیری	۱													
۲ خلاقیت	.۷۲۰**	۱												
۳ کنترل درونی	.۶۰۳**	.۶۸۹**	۱											
۴ توفیق طلبی	.۵۲۳**	.۶۰۷**	.۷۰۵**	۱										
۵ استقلال طلبی	.۴۲۵**	.۴۷۴**	.۵۵۸**	.۷۵۳**	۱									
۶ تجری	.۲۸۹**	.۲۷۴*	.۲۸۵**	.۳۰۸*	.۲۲۹*	۱								
۷ عملکرد	.۲۱۳**	.۲۴۲*	.۲۹۸*	.۴۸۴*	.۳۶۱*	.۸۹۸**	۱							
۸ اجتناب	.۱۲۹*	-.۱۴۸	.۲۳۹	.۲۲۵	.۱۵۴	.۱۴۹	.۱۲۵	۱						
۹ تفکر انتقادی	.۳۱۲**	.۲۹۹*	.۴۲۶**	.۵۱۸*	.۴۲۱*	.۵۲۶**	.۵۲۲**	-.۲۲۵*	۱					
۱۰ قوانین و مقررات	.۵۴۵**	.۶۱۰*	.۵۰۸**	.۴۸۸*	.۳۵۲**	.۶۰۸**	.۵۸۰**	.۱۹۷	.۵۷۱**	۱				
۱۱ فضای کالبدی	.۳۱۳*	.۷۱۳**	.۵۵۹**	.۴۶۷*	.۲۵۹**	.۶۵۹**	.۵۹۵**	.۲۰۱	.۷۱۳**	.۷۵۲**	۱			
۱۲ تعاملات	.۴۴۵*	.۳۴۹*	.۶۱۵**	.۵۳۷*	.۳۹۷**	.۷۳۷**	.۶۵۵**	.۱۳۹	.۶۴۵*	.۷۴۸**	.۶۵۲**	۱		
۱۳ شیوه ارزشیابی	.۳۰۷**	.۴۱۱**	.۶۵۶*	.۵۴۱**	.۲۸۷**	.۷۶۵**	.۷۰۲*	.۱۹۸	.۴۰۷**	.۶۸۲**	.۵۴۴**	.۵۸۱**	۱	
۱۴ شیوه تدریس	.۵۱۲**	.۴۱۰*	.۶۳۳**	.۴۹۹*	.۴۲۵*	.۷۵۳**	.۷۴۳**	.۲۸۲	.۷۱۲**	.۷۹۷**	.۴۲۷**	.۶۳۷**	.۶۹۲**	۱

همانطور که مشاهده می‌شود، همه مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان با جهت گیری هدف و همچنین مؤلفه‌های گرایش کارآفرینی ارتباط مثبت دارند. مدل ساختاری و مدل اندازه گیری و همچنین جدول ضرایب غیر استاندارد، استاندارد و نشانگرهای متغیرهای مکنون مدل در شکل (۲) و (۳) و جدول (۳) آمده است. همچنان که در جدول (۳) نشان داده شده است ضرایب استاندارد و غیر استاندارد نشانگرهای متغیرهای مکنون در سطح ۰/۰۰۱ معنادار هستند معنی داری مسیرهای مربوط به مدل اندازه گیری بیانگر آن است که هر زیرمقیاس معرف متغیر مکنون مربوط به خود است.

شکل ۲. مدل در حالت ضرایب غیر استاندارد

شکل ۳. مدل در حالت ضرایب استاندارد

جدول ۳. ضرایب غیر استاندارد و استاندارد نشانگرهای متغیرهای مکنون مدل

متغیر مکنون و نشانگرها	ضریب		خطای استاندارد	نسبت ضریب تعیین سطح معناداری	آماره
	غیر استاندارد	استاندارد			
برنامه درسی پنهان	۱/۰۰	۰/۷۸۱	۰/۰۴۹	۰/۷۵	تفکر انتقادی
	۱/۲۱۷	۰/۷۸۵	۰/۰۶۶	۰/۷۸۳	قوانین و مقررات
	۱/۳۲۹	۰/۸۹۸	۰/۰۷۷	۰/۸۳۹	فضای کالبدی
	۱/۳۴۸	۰/۹۵۳	۰/۰۷۱	۰/۸۰۶	تعاملات
	۱/۳۴۸	۰/۹۳۹	۰/۰۷۵	۰/۹۰۸	شیوه ارزشیابی
	۱/۳۹۵			۰/۸۸۱	شیوه تدریس
گرایش به کارآفرینی	۱/۰۵۹	۰/۹۲۶	۰/۰۹۸	۰/۸۵۷	کنترل درونی
	۱/۰۱۶	۰/۷۶۲	۰/۱۱۶	۰/۵۸۰	توفیق طلبی
	۱/۰۰	۰/۷۴۵	۰/۰۹۷	۰/۵۵۵	خلاقیت
	۱/۷۲۰	۰/۶۳۲	۰/۰۹۲	۰/۴۶۲	خطرپذیری
جهت گیری هدف	۰/۶۵۸	۰/۵۷۹	۰/۰۶۰	۰/۳۳۵	اجتناب
	۰/۹۴۷	۰/۹۳۵	۰/۰۳۵	۰/۸۷۴	عملکرد
	۱/۰۰	۰/۹۶۵		۰/۹۳۱	تبحری

به علاوه اثرات مستقیم متغیرهای پژوهش در جدول (۴) آورده شده است. براساس اطلاعات مندرج در جدول (۴) نتایج حاکی از آن است که ادراک از برنامه درسی پنهان جهت گیری هدف ($\beta=0/61, p<0/001$) و گرایش به کارآفرینی ($\beta=0/46, p<0/043$) را بطور مثبت و معنی دار پیش بینی می کند. همچنین جهت گیری هدف نیز گرایش به کارآفرینی را ($\beta=0/62, p<0/023$) بطور مثبت و معنی دار پیش بینی می کند. بنابراین فرضیه های پژوهش مبنی بر اثر مستقیم

ادراک از برنامه درسی پنهان بر جهت گیری هدف و گرایش به کار آفرینی تأیید می‌شود. همچنین اثر مستقیم جهت گیری هدف بر گرایش به کار آفرینی نیز مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ۴. ضرایب اثر مستقیم مدل

سطح معنادری	ضریب تعیین	نسبت بحرانی	خطای استاندارد	اثر مستقیم	مسیر
					ضرایب
۰/۰۰۱	۰/۶۱۴	۱۳/۷۲۰	۰/۰۵۸	۰/۷۸۴	جهت گیری هدف از ادراک برنامه درسی پنهان
۰/۰۴۳	۰/۰۴۶	۱/۹۸۹	۰/۲۲۵	۰/۲۱۵	کار آفرینی از ادراک برنامه درسی پنهان
۰/۰۲۳	۰/۰۶۲	۲/۲۷۴	۰/۲۲۴	۰/۲۵۰	کار آفرینی از جهت گیری هدف

در ادامه، و با بررسی مدل پژوهش، شاخص‌های برازش مدل ($NFI=0.935$ ، $CFI=0.950$ ، $TLI=0.92$ ، $JFI=0.95$ ، $GFI=0.976$ ، $RMSEA=0.076$ ، $\chi^2/df=4/31$ ، $\chi^2=374/364$ ، $df=64$) نشان دادند که پژوهش حاضر از برازش مطلوبی برخوردار است و به عبارتی نتایج بدست آمده قابل تعمیم به جامعه آماری پژوهش می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج تحقیق نشان داد که ادراک از برنامه درسی پنهان جهت گیری هدف ($\beta=0.61$ ، $p<0.001$) و گرایش به کار آفرینی ($\beta=0.46$ ، $p<0.043$) را بطور مثبت و معنی دار پیش بینی می‌کند. همچنین جهت گیری هدف نیز گرایش به کار آفرینی را ($\beta=0.62$ ، $p<0.023$) بطور مثبت و معنی دار پیش بینی کرد. بنابراین فرضیه‌های پژوهش مبنی بر اثر مستقیم ادراک از برنامه درسی پنهان بر جهت گیری هدف و گرایش به کار آفرینی مورد تأیید واقع شد و شاخص‌های برازش مدل نشان دادند که پژوهش حاضر از برازش مطلوبی برخوردار است و به عبارتی نتایج بدست آمده قابل تعمیم به جامعه آماری پژوهش می‌باشد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش (Mohammadi & Bageri, 2020)، (Mokhtari et al, 2019) (Loan et al, 2021) (Goodarzi & Jamahi, 2019) (Yazdani & Balazadeh, 2019) (Husabo et al, 2020) (Kuncoro & Rusdianto, 2016) (Salimi et al, 2023) (Lalezari & Kakamanshadi, 2023) (Yazdani & Balazadeh, 2020) (Mohammadi & Bageri, 2020) (Kian et al, 2020) (Rahimzadeh et al, 2018) (Yu et al, 2020) همسو است. (Agha hossieyni et al, 2018) (2019) منجر به افزایش هیجان مثبت در آنها شود بر پایداری در یادگیری آنها تأثیر مثبت دارد. (Tus, 2020) نیز در پژوهش خود نشان داد دریافت بازخورد مثبت و عدم پاسخ تنبیهی از سوی معلم باعث افزایش مشارکت دانش آموزان در یادگیری می‌شود و آنها را برای یادگیری مادام العمر توانمند می‌سازد. (Goodarzi & Jamahi, 2019) در پژوهشی ارتباط برنامه درسی پنهان با باورهای انگیزشی، تحکیم هویت علمی و عملکرد تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور را بررسی و به این نتیجه رسیدند که بین برنامه درسی پنهان با باورهای انگیزشی رابطه مثبت معناداری وجود دارد. (Rahimzadeh et al, 2018) نشان دادند که ابعاد برنامه درسی پنهان یعنی تشویق و تنبیه، جو اجتماعی مدرسه، روابط اجتماعی، ساختار فیزیکی مدرسه و فناوری اطلاعات و ارتباطات به طور معناداری توانستند تغییرات

اهداف پیشرفت و کارآفرینی را در فراگیران مقطع متوسطه پیش بینی نمایند. با توجه به یافته‌های این پژوهش انتظار می‌رود که مسئولین در امر آموزش با تغییر و تحول و کنترل ابعاد برنامه درسی پنهان فراگیران را به سمت کارآفرینی و اهداف پیشرفت گرایشی سوق دهند. در تبیین این یافته باید گفت همچنان که در بررسی ادبیات نظری اشاره شد جهت گیری هدف نوعی باور انگیزشی است و باورهای انگیزشی گونه‌ای از معیارهای شخصی و اجتماعی هستند که افراد برای انجام دادن یا پرهیز کردن از یک عمل به آنها مراجعه می‌کنند. این معیارهای انگیزشی که به دنبال تأیید شدن و تأیید نشدن رفتار فرد به وسیله اشخاص مهم زندگی شکل می‌گیرد نقش سازنده‌ای بر رفتارهای مختلف تحصیلی دارد در مجموع، یافته‌های پژوهش نقش ادراک از ابعاد مختلف برنامه درسی پنهان را بر جهت گیری هدف و گرایش به کارآفرینی را در بین دانشجویان نشان داد. اهمیت این نتایج دعوت دست اندرکاران تعلیم و تربیت اعم از سیاستگذاران، مدیران، برنامه ریزان و اصلاح گران به ژرف اندیشی در جریان تعلیم و تربیت و پرهیز از ساده پنداری و سطحی نگری است. در این ژرف اندیشی، عبور از لایه‌های سطحی اتفاقاتی که در کلاس‌های درس رخ می‌دهد و پی بردن به عمق اثرات این اتفاقات بر بازده‌های عاطفی یادگیری دانشجویان ضروری است. اتفاقات طرح ریزی نشده، چون از طریق حضور دانشجویان در بطن و متن موقعیت‌های تربیتی و دریافت پیام‌های مختلفی که در این موقعیت‌ها وجود دارد، رخ می‌دهند؛ درک، دریافت و درونی می‌شوند و عواطف یادگیرندگان را درگیر می‌سازند. گرایش‌ها و بسیاری از بازده‌های عاطفی یادگیری متأسفانه در یادگیرندگان پیش بینی نشده و مطابق اراده و خواست مسئولان نظام‌های آموزشی نبوده و تدبیر خاصی برای جلوگیری از آنها در نظر گرفته نشده است. متأسفانه در بسیاری از موارد در محیط‌های آموزشی به ویژه دانشگاه‌ها گاه‌ها به دلیل بی توجهی به نقش اثرگذار ابعاد مختلف برنامه درسی پنهان بر گرایش‌ها گوناگون یادگیرندگان، علیرغم سیاستگذاری و برنامه ریزی‌های صریح در خصوص تقویت برخی گرایش‌ها مخصوصاً کارآفرینی نتایج مثبتی در این زمینه حاصل نمی‌شود. نکته‌ای که مورد توجه اندیشمندان بزرگ تربیتی بوده و به شیوه‌های مختلف بطور ضمنی و آشکار اشاره کرده‌اند. همچنان جان دیوئی، فیلسوف بزرگ تعلیم و تربیت، اعلام کرد شاید بازرترین سفسطه تربیتی این تصور باشد که یک فرد منحصراً مواد ویژه‌ای را که مشغول مطالعه آن است فرا می‌گیرد. درحالی که یادگیری متوازی از طریق تشکیل گرایش‌های دیرپا، خواستن‌ها و نخواستن‌ها، غالباً مهم‌تر از املائی کلمات یا درس جغرافیا و تاریخی است که یاد گرفته می‌شود و همین گرایش‌ها است که به طور بنیادی در آینده فرد مؤثر است.

باتوجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود در عصر کنونی که بسیاری از دانشگاه‌ها به ویژه دانشگاه‌های کشور به سمت نسل سوم و چهارم جهت گیری کرده‌اند برای کسب نتایج بهتر و بیشتر از سیاستگذاری‌ها و اهداف مطلوب خود در برنامه‌های آموزشی به اثرات ضمنی برنامه درسی پنهان در کنار برنامه درسی آشکار توجه جدی نمایند.

Reference

- Aboudi, M., & Ommani, A. R. (2015). Analysis the barriers of entrepreneurial tendency among agricultural engineering graduates in the city of Ahvaz. *Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences* ISSN, 5 (S3), 1176-1181.
- Agha Hosseini, T., & Parsamehr, A., & Fallah, S. & Falah, M. (2018). The relationship between hidden curriculum and creativity and entrepreneurial ability among undergraduate students of Azad University of Yazd in 2016-2017. *The first national conference of entrepreneurial schools (Approaches, theories, dimensions and applied business from successful countries)* Isfahan: July 27, 2017 (in Persian).

- Ahmadpour, D., & Karimi, Asif, M. (2015). Organizational entrepreneurship from theory to practice. Tehran: Tehran University Press (in Persian).
- Ames, C. (1992). Achievement classroom: goal, Structures and Student motivation. *Journal of Educational Psychology*, 84(3), 261–271.
- Askari, F. (2020), hidden curriculum in schools, the first scientific research conference of psychology, counseling, educational sciences and social sciences, <https://civilica.com/doc/1044>. (in Persian)
- Azizi, SM., & Zare, H., & Almasi, H. (2016). The correlation of critical thinking disposition and achievement goal orientation with student entrepreneurial characteristics. *IJME 2016*; 16: 200-9 (in Persian)
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory.
- Blasco, M. (2020). The hidden curriculum: can the concept support responsible management learning? *The SAGE Handbook of Responsible Management Learning and Education*, SAGE Publications, London, 459-482.
- Bahmaei, J., & Pahlavanzadeh, B., Abdolahi Arpanahi, Z., & Kharazinejad, E., & Jafarpourian, M., (2023). Investigating the Relationship between Goal Orientation and Academic Status in Students of Abadan University of Medical Sciences in 2022-2023. *J Health Res Commun 2023*; 9 (1):26-37. URL: <http://jhc.mazums.ac.ir/article-1-830-fa.htm>. (in Persian).
- Bohlouli, N., & Jabari Khamenei, H., & Tirabadi, A., & Tirabadi, P. (2018). The effect of entrepreneurial orientation on company performance through marketing capability with the moderating role of marketing resources. *Accounting and Management Perspective Quarterly*, Volume: 1, Number: 5, <https://civilica.com/doc/861802>. (in Persian)
- Cai, Y., & Ma, J., & Chen, Q. (2020). Higher Education in Innovation Ecosystems. *Sustainability*, 12(11): 1-12.
- Dai, D.Y., Moon, S.M. & Feldhusen, J.F. (1998) Achievement Motivation and Gifted Students, *Asocial Cognitive Prospective, Educational Psychologist*, V33. pp 45-63
- Darabi, S., & Azizi, N., & Salimi, J., & Shirbagi, N. (2019). A Reflection on Academic Sustainability Indicators: Analyzing the Views of Higher Education Policy Makers and Planners. *Journal of Educational Planning Studies*, 8(15), 19-55. doi: 10.22080/eps.2019.2492. (in Persian)
- Dehghani Nazhvani, A., & Zarepour, M. (2016). Relationship between Goal Orientation and Academic Achievement in Dental Students of Shiraz University. *Iranian Journal of Medical Education 2016*; 16:210-218.URL: <http://ijme.mui.ac.ir/article-1-3912-fa.html>. (in Persian)
- Ernita, A., & Firmansyah, A., & Tri, M. (2020). Entrepreneurship attitude managers, member participation, and cooperative performance: Evidence from Indonesia. *Management Science Letters*, 10 (8): 1719-1728. DOI:10.5267/j.msl.2020.1.008
- Eisner, E. W. (1994); *The Educational Imagination: on the Design and Evaluation of School Programs*; (Yhird Edition); New York: Macmillan College Publishing Company, P. 96.
- Farastkhah, M. (2017). University and higher education (global views and Iranian issues), Tehran: Nei Publications. (in Persian).
- Gooderzi, M., & Jamali, M A. (2018). The relationship of hidden curriculum with motivational beliefs, consolidation of scientific identity and academic performance among students (case study: students of Payam Noor University. Fourth National Conference on Community Empowerment in the field of Humanities and Psychological Studies, Center for Empowerment of Cultural and Social Skills of Tehran Society: 1 March 2018. (in Persian).
- Heydari, F. (2023). Investigating the effect of hidden curriculum in increasing entrepreneurship, the second national conference on family and school studies, Bandar Abbas, <https://civilica.com/doc/1874732>. (in Persian).
- Husabo, E., Haugland, B. S., Wergeland, G. J., & Maeland, S. (2020). Providers' Experiences with Delivering School-Based Targeted Prevention for Adolescents with Anxiety Symptoms: A Qualitative Study. *School Mental Health*, 12(4), 757-770 DOI:10.1007/s12310-020-09382-x
- Karimi, O., & Abokhamsi, Z., & Saki, M. (2019). The Effect of Organizational Structure on the Entrepreneurial Spirit of the Staff Working in Vice-Chancellor for Treatment of Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences. *Manage Strat Health Syst*; 4 (2):114-124. URL: <http://mshsj.ssu.ac.ir/article-1-285-fa.html>. (in Persian).

- KHANIFAR, H., & Mohammadnezhad Federdi, M.. (2018). Mega trends and Future of work 2030. *JOURNAL OF SKILL TRAINING*, 7(25), 7-20. SID. <https://sid.ir/paper/409863/en>
- Khosravipour, B., & Khosravipour, A., & Homayoun, K. (2023). Challenges and solutions for the development of entrepreneurship in higher education, the third national conference of entrepreneurial schools, Isfahan, <https://civilica.com/doc/1921056>. (in Persian).
- Kian, M., & Ehsangar, H., & Izanloo, B. (2020). The Effect of Hidden Curriculum on Creativity and Social Skills: The Perspective of Elementary Schools. *Social Behavior Research & Health*, 4(1), 487-496. DOI:10.18502/sbrh.v4i1.2828
- Kuncoro, A., & Rusdianto, H. (2016). The Influence of Entrepreneurship Subject on Students' Interest in Entrepreneurship with Hidden Curriculum as the Intervening Variable. *Dinamika Pendidikan Unnes*, 11(1), 58-66.
- Lalezari, M., & Kakamanshadi, G. (2023). The relationship between the hidden curriculum of information and communication technology and the social intelligence of students and teachers of Farhangian University of Yazd. *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Education*, Volume: 2, Number: 3, <https://civilica.com/doc/1901450>. (in Persian).
- Loan, L. T., & Doanh, D. C., & Thang, H. N., & Viet Nga, N. T., & Van, P. T., & Hoa, P. T. (2021). Entrepreneurial behaviour: The effects of fear and anxiety of Covid-19 and business opportunity recognition. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 9(3), 7-23. DOI:10.15678/EBER.2021.090301
- Mehdi, R., & Shafiei, M. (2016). Role-playing and capacity building of fourth generation universities for local and regional development, *Sanat and University Magazine*, 10th volume, numbers 35 and 36: 1-22(in Persian).
- Mohammadi, A., & Rahimnia, F., & Kafashpour, A. (2019). Investigating the effect of orientation to the market and orientation to entrepreneurship on company performance (case study: small and medium enterprises of Herat city), *National Conference on New Research Achievements in Accounting and Management*, Rasht, <https://civilica.com/doc/977036>. (in Persian).
- Momtazian, A., & Rajab Dari, H. (2023). The effect of hidden curriculum on research ethics in accounting students. *Experimental accounting research*. Volume 13, Number 2 - Serial Number 48, Pages 235-260 (DOI): 10.22051/jera.2023.37270.2910. (in Persian).
- Mohammadi, M., & Bagheri, R. (2019). Investigating the relationship between motivational strategies and career self-concept with entrepreneurship among management students at Tabriz Azad University. *The 5th scientific conference of modern approaches in Iranian humanities*, Ilam: 27 Azar 2019. (in Persian).
- Mokhtari, Z., Mokhtari, M. and Shafipour Mutlaq, F. (2018). The effect of entrepreneurship skills training in literacy classes on perceived self-efficacy and self-regulation. *The 5th National Conference on New Researches in Curriculum Planning in Iran*, Tehran: 20 October 2018(in Persian).
- Mozaffari M.M., & Ejali, M., & Garnei. R. (2019). The relationship between entrepreneurial orientation, marketing capability and company performance with the moderating role of competitive intensity in the field of information and communication technology and computer software. *Business management studies* (Houshmand. 7(27). doi: 10.22054/ims.2018.9984. (in Persian).
- Rahimzadeh, F, Zabihi Hessari, N. Kh. and Ajam, A.A. (2018). Investigating the relationship between hidden curriculum and goals of progress and entrepreneurship in high school students of Rashtkhar city. *Master's thesis: Payam Noor Torbat Heydarieh University*. (in Persian).
- Rezaei, H., & Rafieeyan, S., & Khakzadian, S. M. (2021). Investigating the Relationship Between Social Capital and Entrepreneurship Orientation with the Mediating role of Cultural Intelligence. *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 7(4), 49-66. doi: 10.22069/jead.2021.19196.1495. (in Persian).
- Salimi, N., & Muradpour, A., & Mahmoudian, M. (2023). Examining the role of hidden curriculum in the citizenship education of elementary school students in Kermanshah city, 7th National Conference on New Achievements in Law and Psychology, Tehran, <https://civilica.com/doc/1936200>. (in Persian).

- Tahmasebzadeh, D., & Mahmoodi, F., & Farajpor, F. (2018). The Role of Hidden Curriculum Components in the Professional Adaptation of Tabriz University Students. *Educ Strategy Med Sci* 2018; 11 (4):78-87. URL: <http://edcbmj.ir/article-1-1613-fa.html>. (in Persian).
- Tus, J. (2020). An assessment of the school culture and its impact on the academic performance of the students. *International Journal of All Research Writings*, 1(11), 1-6. DOI:10.6084/m9.figshare.12250424.v1
- Yazdani, F., & Balazadeh, S. (2018). Relationship of hidden curriculum with motivational beliefs, consolidation of scientific identity and academic performance among students. The 7th National Conference on Management and Humanities Researches in Iran, Tehran: March 22, 2018. (in Persian).
- Yu, J., & Huang, C., & Han, C., & He, T., & Li, M. (2020). Investigating the influence of interaction on learning persistence in online settings: Moderation or mediation of academic emotions? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 1-21. DOI:10.3390/ijerph17072320

